
**TYPY GOSPODARSTW SZKÓLKARSKICH NA PODSTAWIE
SKŁONNOŚCI DO INWESTOWANIA I KORZYSTANIA
Z RÓŻNYCH FORM WSPARCIA FINANSOWEGO**

**Types of ornamental nurseries according to their inclination
to invest and make use of various forms of financial support**

Adam Marosz

Instytut Sadownictwa i Kwiaciarnictwa w Skierniewicach

ul. Pomologiczna 18, 96-100 Skierniewice

e-mail: adam.marosz@insad.pl

ABSTRACT

The hardy nursery stock industry has become a very important part of agriculture. Before and soon after Poland joined the European Union many different forms of financial support for agriculture were introduced and are still available. The identification of farms inclined to make investments by taking advantage of this support is of great importance in formulating the general agricultural policy as well as financial credit policies. This paper presents a classification of nursery farms according to how likely they are to obtain various forms of credit to fund their investments.

Key words: ornamental nursery production, investment in nurseries, financial support for horticulture

WSTĘP I CEL BADAŃ

Szkółkarstwo ozdobne jest szybko rozwijającym się działem ogrodnictwa. Wartość produkcji towarowej w tym sektorze w 2005 roku wynosiła blisko 1 mld zł (Jabłońska 2005). Czasy, w jakich żyjemy, wymagają jednak od szkółkarzy coraz szybszych zmian wprowadzanych na większą skalę. Zmiany, które przeobrażają dotychczasowe struktury gospodarstwa, nazy-

wane strukturalnymi, dokonywane są przez inwestycje (Poczta i Czerwińska-Kayzer 2002). W gospodarstwach szkółkarskich inwestuje się w zakup ziemi, budowę i rozbudowę budynków produkcyjnych (chłodnie, przechowalnie, hale, garaże), budowę i/lub rozbudowę osłon (szklarnie, bloki tunelowe, tunele), a także w nawadnianie (deszczownie przenośne, belki deszczujące, nawadnianie stałe), zakup maszyn w celu odnowy zużytego majątku (inwestycje restytucyjne) lub jego powiększenia (inwestycje netto) oraz zakup środków transportu. Realizacja tych inwestycji w szkółkach może (lub mogła) być finansowana zasadniczo z dwóch źródeł: środków własnych szkółkarza i środków obcych. W skład tych drugich wchodzi: środki przedakcesyjne (program SAPARD, z którego można było uzyskać dofinansowanie przed wejściem Polski do UE), środki strukturalne po przystąpieniu Polski do UE oraz kredyty bankowe, w tym kredyty preferencyjne dla rolników (Marosz 2003). Jak podają Poczta i Czerwińska-Kayzer (2002), z punktu widzenia szeroko rozumianej polityki rolnej i polityki kredytowej wobec rolnictwa ważnym zagadnieniem jest poznanie gospodarstw, które podejmują inwestycje i wykorzystują do tego kredyty preferencyjne oraz środki przedakcesyjne i środki strukturalne z UE.

Celem tej pracy jest scharakteryzowanie szkółek roślin ozdobnych oraz ich klasyfikacja według dwóch kryteriów: realizacji inwestycji w szkółce w latach 2000-2006 oraz źródeł jej finansowania (środki własne, kredyt preferencyjny, środki przedakcesyjne, środki strukturalne z UE).

MATERIAŁ I METODY

Dane do badań zebrano w formie wywiadu standaryzowanego, który przeprowadzono wśród 117 szkółkarzy z całego kraju. Pierwsza część ankiety obejmowała dane personalne właściciela, takie jak wiek, wykształcenie, liczba lat prowadzenia szkółki oraz dane o gospodarstwie – powierzchnia upraw, wielkość i wartość produkcji. Druga część dotyczyła rodzaju inwestycji w szkółce w latach 2000-2006 i źródeł jej finansowania. Wybór gospodarstw był celowy, uzależniony głównie od zgody szkółkarza na podanie danych dotyczących wartości inwestycji, wartości produkcji towa-

rowej oraz źródeł finansowania inwestycji (środki własne, kredyty bankowe, środki przedakcesyjne, środki z funduszy strukturalnych UE), stąd mała próba gospodarstw szkółkarskich o powierzchni upraw poniżej 1 ha, które w Polsce liczbowo przeważają. W celu uzyskania jak najbardziej wiarygodnych danych na temat inwestycji wywiad przeprowadzono w rozmowach bezpośrednich w szkółce lub przy okazji innych spotkań (konferencje i wystawy), w okresie od sierpnia 2006 do czerwca 2008.

Na podstawie pracy Poczty i Czerwińskiej-Kayzer (2002) gospodarstwa szkółkarskie podzielono na grupy według skali prawdopodobieństwa realizacji inwestycji, a ich charakterystykę liczbową zamieszczoną w tabeli 1. opracowano za wspomnianymi autorami, wykorzystując analizę logitową, odpowiednio zmodyfikowaną do potrzeb szkółek. Na tej podstawie wyłoniono następujące typy gospodarstw szkółkarskich:

- szkółki wiodące, gdzie prawdopodobieństwo realizacji inwestycji jest większe od 0,9;
- szkółki rozwojowe, gdzie prawdopodobieństwo realizacji inwestycji mieści się od 0,75 do 0,89;
- szkółki tradycyjne, gdzie prawdopodobieństwo realizacji inwestycji mieści się od 0,5 do 0,74;
- szkółki nierozwojowe, gdzie prawdopodobieństwo realizacji inwestycji jest niższe od 0,5.

Próba badawcza szkółek nie jest reprezentatywna, można ją nazwać próbą o charakterze tendencyjnym, a więc takim, który umożliwił realizację zamierzonego celu. W tabelach podano również średni poziom zatrudnienia, ponieważ ludzie odgrywają w tej dziedzinie ogrodnictwa ważną rolę, a koszty siły roboczej stanowią główną pozycję kosztów produkcji.

W drugim etapie badań gospodarstwa inwestujące podzielono na kolejne grupy, a kryterium podziału było prawdopodobieństwo skorzystania tych szkółek z finansowania inwestycji z zewnętrznych źródeł (program SAPARD, fundusze strukturalne UE, kredyty preferencyjne itp.). Wyodrębniono następujące typy szkółek:

- szkółki agresywne, gdzie prawdopodobieństwo zewnętrznego finansowania inwestycji mieści się od 1 do 0,75;

- szkółki odważne, gdzie prawdopodobieństwo zewnętrznego finansowania inwestycji mieści się od 0,74 do 0,5;
- szkółki skłonne do finansowania, gdzie prawdopodobieństwo zewnętrznego finansowania inwestycji mieści się od 0,49 do 0,25;
- szkółki wymagające postępu, gdzie prawdopodobieństwo zewnętrznego finansowania inwestycji mieści się od 0,24 do 0.

WYNIKI

Typy gospodarstw szkółkarskich według prawdopodobieństwa realizacji inwestycji

Charakterystyka liczbowa wymienionych typów gospodarstw szkółkarskich jest przedstawiona w tabeli 1, a znaczenie poszczególnych grup szkółek w rozwoju tej gałęzi w tabeli 2.

Szkółki wiodące stanowią 29,5% wśród wszystkich badanych, ale ich udział w powierzchni produkcji badanej populacji wynosi aż 79,3% i 79,8% w wartości produkcji towarowej. Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 17,4 ha, a średnia roczna wartość produkcji towarowej – 9,23 mln zł. Szkółki prowadzone są przez ludzi dobrze wykształconych i z dużym doświadczeniem, średnia wieku – 49 lat. Są to osoby dobrze przygotowane do prowadzenia szkółek, często także pod względem menadżerskim, i przedsiębiorcze, które swoją przyszłość wiążą z produkcją szkółkarską. Lokalnie, szczególnie na wsi, gospodarstwa te tworzą wiele miejsc pracy, dając zatrudnienie średnio 38 osobom (tab. 1). Pomimo dobrego wyposażenia w maszyny i inne urządzenia realizują nowe i duże inwestycje, takie jak budowa nowoczesnych obiektów szklarniowych, bloków tunelowych, hal i przechowalni, zakup specjalistycznych maszyn szkółkarskich i ziemi (średnia roczna wartość inwestycji w latach 2000-2006 wyniosła 2,57 mln zł). Grupa tych gospodarstw kształtuje strukturę i asortyment produkcji w tym sektorze ogrodnictwa. Przez intensywne działania marketingowe kreuje też modę i zapotrzebowanie rynku na dane produkty.

Tabela 1

Charakterystyka szkółek według prawdopodobieństwa realizacji inwestycji w gospodarstwie
 Characterization of ornamental plant nurseries classified according to how likely they are to invest in their own
 development

Prawdopodobieństwo Probability of investing in own development	Udział szkółek Percentage of nurseries [%]	Średnia powierzchnia szkółki Mean area of farm [ha]	Średnia wartość produkcji towarowej Mean value of production [mln zł / M PLN]		Wartość inwestycji Value of investment [mln zł / M PLN]	Całkowite zatrudnienie ^a (liczba osób) Staffing level ^a (number of people)	Średni wiek właściciela szkółki (lata) Mean age of owner (years)	Wykształcenie, wskaźnik ^b Owner's education, index ^b	Perspektywa prowadzenia szkółki, wskaźnik ^c Future involvement in nursery activities, index ^c
			pojemniki in containers	grunt in field					
1-0,9	29,5	17,4	3,47	5,76	2,57	38,2	49	4,71	1,0
0,89-0,75	21,6	4,63	1,16	0,24	0,664	15,2	46	4,47	1,0
0,74-0,5	18,2	1,51	0,27	0,479	0,208	8,3	45	4,12	0,87
0,49-0	30,7	0,76	0,152	0,03	0,028	4,8	47	4,0	0,55

a – całkowite zatrudnienie oznacza również udział właścicieli szkółek i ewentualnie członków rodziny;

– includes the owner and, if applicable, his family

b – wykształcenie: niepełne podstawowe – 1, podstawowe – 2, zawodowe – 3, średnie – 4, wyższe – 5;

– education: incomplete primary – 1, primary – 2, vocational secondary – 3, secondary – 4, higher/university – 5

c – praca w szkółce jako działalność podstawowa – 1, praca w szkółce jako działalność dodatkowa – 0;

– nursery work as primary business activity – 1, nursery work in addition to other business activities – 0

Źródło: badania własne na podstawie ankiet – Source: Author's own research based on questionnaires

Tabela 2

Udział poszczególnych typów szkółek w powierzchni upraw szkółkarskich, wielkości i wartości produkcji oraz w wartości inwestycji [%]
 Percentage share of different types of nurseries in terms of production area, size and value of production, and the value of investments [%]

Typy szkółek Types of nurseries	Powierzchnia upraw Production area	Produkcja towarowa Total output		Inwestycje Investment value
		wielkość size	wartość value	
Wiodące Leading	79,3	72,5	79,8	74,1
Rozwojowe Developing	15,0	19,6	12,1	19,2
Tradycyjne Traditional	4,12	4,0	6,47	6,0
Nierozwojowe Undeveloping	3,49	3,8	1,57	6,8

Źródło: badania własne na podstawie ankiet

Source: Author's own research based on questionnaires

Szkółki rozwojowe stanowią 21,6% wśród badanych. Od poprzedniej grupy szkółek różnią się arealem produkcji (średnia powierzchnia szkółki wynosi 4,63 ha), wielkością i wartością produkcji towarowej (średnio – 1,4 mln zł). Gospodarstwa prowadzone są przez nieco młodszych szkółkarzy (średnia wieku 46 lat), równie dobrze wykształconych i wiążących swoją przyszłość z produkcją szkółkarską. Zatrudniają one ponad dwukrotnie mniej ludzi i są słabiej wyposażone w sprzęt i maszyny z uwagi na mniejszy areal produkcji i niższe dochody, ale i tu podejmowane są inwestycje, zwłaszcza w szkółkach wysoce wyspecjalizowanych (średnio 0,664 mln zł rocznie w okresie 2000-2006). Wiele gospodarstw w tej grupie można określić jako szkółki przejściowe, gdyż po zwiększeniu powierzchni produkcji i wprowadzeniu zmian w gospodarowaniu mogą przejść do grupy wiodącej.

Szkółki tradycyjne stanowią 18,2% wśród wszystkich badanych, ale zajmują niewielką powierzchnię (4,12%). Średnia powierzchnia szkółki

jest dość mała i wynosi 1,51 ha, a średnia wartość rocznej produkcji towarowej – 749 tys. zł (tab. 1), co stanowi 6,47% wartości produkcji oraz 4% wielkości produkcji w badanych gospodarstwach. Wiele szkółek w tej grupie może się rozwijać, poszerzać produkcję i wprowadzać inwestycje na większą skalę. Nakłady na inwestycje (udział 6%) świadczą o tym, że wiele gospodarstw jest zdolnych do inwestowania. Jednak realizacja inwestycji z uwagi na mniejszą skalę produkcji jest spowolniona lub rozciągnięta w czasie. Średni wiek właściciela – 45 lat – wskazuje, że gospodarstwa prowadzą szkółkarze dość młodzi, a więc wydaje się, że skłonność do inwestowania powinna być większa. W tej grupie są też szkółkarze-ogrodnicy, dla których prowadzenie szkółki nie jest jedynym źródłem dochodu. Wskaźnik perspektywy prowadzenia gospodarstwa wynosi 0,87.

Szkółki nierozwojowe stanowią dużą grupę (30,7%), ale ich udział w powierzchni produkcji jest niewielki, wynosi tylko 3,49%, średnia powierzchnia szkółki – 0,76 ha. Są to gospodarstwa produkujące na małą skalę, głównie na lokalne i najbliższe położone rynki zbytu. Roczna wartość produkcji towarowej wynosi średnio 152 tys. zł (tab. 1). Udział tych gospodarstw w produkcji towarowej jest jeszcze mniejszy i wynosi 1,57%. Nakłady na inwestycje nie są jednak małe, a ich wartość podana w procentach jest nawet wyższa niż w grupie szkółek tradycyjnych. Jest tak, ponieważ w tej grupie znajduje się kilka szkółek, które powstały niedawno i przez szybki rozwój oraz inwestycje chcą dogonić lepiej wyposażone gospodarstwa. W najbliższym czasie znajdą się one na pewno w grupie szkółek tradycyjnych lub rozwojowych. Szkółki prowadzone są przez ludzi słabiej wykształconych – wskaźnik jest najniższy i wynosi 4,0. Niski jest również wskaźnik perspektywy prowadzenia szkółki – 0,55 (tab. 1), co oznacza, że prawie co druga osoba prowadząca szkółkę jest zaangażowana w inne zajęcia, szukając dodatkowych źródeł dochodu. Wiele szkółek w tej grupie stosuje taktykę wykorzystywania dobrej koniunktury bez realizacji większych inwestycji, dzięki czemu łatwiej im wycofać się z produkcji i zmienić profil gospodarstwa.

Typy gospodarstw szkółkarskich według skłonności do finansowania inwestycji środkami pochodzącymi z zewnątrz

Charakterystyka liczbowa wymienionych typów gospodarstw szkółkarskich jest przedstawiona w tabeli 3, a znaczenie poszczególnych grup szkółek w rozwoju tej gałęzi w tabeli 4.

Szkółki agresywne stanowią tylko 15,4% wśród badanych. Są prowadzone przez ludzi młodych – średnia wieku wynosi 43 lata, oraz dobrze wykształconych i przygotowanych do prowadzenia nowoczesnych gospodarstw szkółkarskich (tab. 3). Często jest to drugie lub nawet trzecie pokolenie szkółkarzy, którzy swoją przyszłość wiążą z kontynuowaniem produkcji szkółkarskiego materiału ozdobnego. Gospodarstwa są dość duże (choć nie zawsze), średnia powierzchnia szkółki wynosi 9,2 ha, a ich udział w powierzchni produkcji wynosi 34,3%. Mają one także największy udział w wielkości i wartości produkcji oraz w nakładach na inwestycje. Każde gospodarstwo korzystało lub miało zamiar korzystać z zewnętrznych form wsparcia finansowego inwestycji. Dotyczyły one zwykle dużych przedsięwzięć, których nie można było zrealizować środkami własnymi mimo dużej dochodowości produkcji. Do takich inwestycji realizowanych w latach 2000-2006 należały: budowa nowoczesnych szklarni o powierzchni od 3 do 5 tys. m², budowa tuneli i bloków tunelowych do 5 tys. m², hal przechowalniczych i produkcyjnych, chłodni, zakup specjalistycznych maszyn szkółkarskich i ciągników oraz inne inwestycje specyficzne dla produkcji szkółkarskiej, jak budowa lub rozbudowa kontenerowni, wyposażenie w belki deszczujące, cienniki i inne.

Szkółki odważne stanowią 25,8% wśród badanych, a ich udział w powierzchni upraw wynosi 24,2%. Od poprzedniej grupy różnią się wielkością i wartością produkcji oraz skalą realizowanych inwestycji. Gospodarstwa są prowadzone także przez młodych szkółkarzy, dobrze wykształconych, wiążących swoją przyszłość z rozwojem szkółek. Nakłady inwestycyjne są mniejsze, ale odpowiednie do skali produkcji i areału upraw w tych szkółkach, a sami szkółkarze często korzystali z zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji.

Tabela 3

Charakterystyka szkółek według skłonności do finansowania inwestycji w gospodarstwie środkami pochodzącymi z zewnątrz

Characterization of ornamental plant nurseries classified according to how likely they are to use external sources to finance investments for their own development

Prawdopodobieństwo Probability of seeking external finance	Udział szkółek Percentage of nurseries [%]	Średnia powierzchnia szkółki Mean area of farm [ha]	Średnia wartość produkcji towarowej Mean value of production [mln zł / M PLN]		Wartość inwestycji Value of investment [mln zł / M PLN]	Całkowite zatrudnienie ^a (liczba osób) Staffing level ^a (number of people)	Średni wiek właściciela szkółki (lata) Mean age of owner (years)	Wykształcenie, wskaźnik ^b Owner's education, index ^b	Perspektywa prowadzenia szkółki, wskaźnik ^c Future involvement in nursery activities ^c , index
			pojemniki in containers	grunt in field					
1-0,75	15,4	9,2	1,67	2,62	1,252	23,4	43	4,76	1,0
0,74-0,50	25,8	7,43	1,32	1,443	0,924	18,2	45	4,52	1,0
0,49-0,25	29,6	8,51	1,582	2,265	1,157	19,4	48	4,22	0,92
0,24-0	29,2	1,6	0,332	0,184	0,137	6,8	51	3,92	0,65

*a – całkowite zatrudnienie oznacza również udział właścicieli szkółek i ewentualnie członków rodziny;
– includes the owner and, if applicable, his family*

*b – wykształcenie: niepełne podstawowe – 1, podstawowe – 2, zawodowe – 3, średnie – 4, wyższe – 5;
– education: incomplete primary – 1, primary – 2, vocational secondary – 3, secondary – 4, higher/university – 5;*

*c – praca w szkółce jako działalność podstawowa – 1, praca w szkółce jako działalność dodatkowa – 0;
– nursery work as primary business activity – 1, nursery work in addition to other business activities – 0*

Źródło: badania własne na podstawie ankiet – Source: Author's own research based on questionnaires

Tabela 4

Udział poszczególnych typów szkółek w powierzchni upraw szkółkarskich, wielkości i wartości produkcji oraz w wartości inwestycji [%]
 Percentage share of different types of nurseries in terms of production area, size and value of production, and the value of investments [%]

Typy szkółek Types of nursery	Powierzchnia upraw Production area	Produkcja towarowa Total output		Inwestycje Investment value
		wielkość size	wartość value	
Agresywne / Agresive	34,3	34,0	40,2	36,1
Odważne / Courageous	24,2	26,9	22,2	26,6
Zdolne do korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania Able to use financial credits	32,4	32,3	34,8	33,3
Wymagające postępu Needed development	7,3	6,8	2,8	4,0

Źródło: badania własne na podstawie ankiet
 Source: Author's own research based on questionnaires

Szkółki zdolne do korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania stanowią najliczniejszą grupę. Ich udział w badanej populacji wynosi 29,6%, a średnia powierzchnia szkółki – 8,51 ha. Gospodarstwa są prowadzone przez starszych szkółkarzy (średnia wieku 48 lat), słabiej wykształconych (wskaźnik 4,22) i nie wszyscy wiążą swoją przyszłość z prowadzeniem szkółek. Wielu szkółkarzy w tej grupie zdażyło ukształtować już swoje gospodarstwa, a inwestują głównie po to, by utrzymać produkcję na wysokim poziomie. Inwestycje są dość duże – 33,3% całkowitych nakładów (tab. 4), finansowane głównie ze środków własnych. Gospodarstwa mogą finansować je kapitałem własnym, ponieważ uzyskują bardzo wysokie dochody. Wartość produkcji towarowej średnio na szkółkę wynosi 4,232 mln zł.

Szkółki wymagające postępu są równie liczną grupą co poprzednia – 29,2% wśród badanych. Prowadzą je starsze osoby (średnia wieku 51 lat), nie zawsze wiążące swoją przyszłość z produkcją szkółkarską. Najniższy

jest również poziom wykształcenia. Właściciele gospodarstw nie są zainteresowani zwiększaniem nakładów na inwestycje oraz pozyskiwaniem na te cele środków z zewnątrz. Mimo iż jest to liczna grupa, ma niewielki udział w powierzchni upraw szkółkarskich (7,3%) oraz w wartości produkcji towarowej (2,8%). Gospodarstwa te nie mają wpływu na rozwój szkółkarstwa jako gałęzi, podążają raczej drogą wytyczoną przez wcześniej omawiane grupy. Wielu szkółkarzy słabiej zna zagadnienia związane z produkcją szkółkarską i marketingiem. Korzystają z dobrej koniunktury, uzyskując dość wysokie dochody, a inwestują przeważnie tyle, by utrzymać się na rynku. Wartość inwestycji stanowi tylko 4% nakładów inwestycyjnych ogółem, to jest średnio 137 tys. zł na gospodarstwo w omawianych latach.

PODSUMOWANIE

Inwestycje są prowadzone głównie w szkółkach dużych i bardzo dużych, o powierzchni upraw powyżej 2 ha. Gospodarstwa te zaliczono do grupy wiodących i rozwojowych. Prawdopodobieństwo realizacji inwestycji w tych szkółkach jest wysokie i wynosi od 0,75 do 1. Szkółki te charakteryzuje wysoka wartość produkcji towarowej, dobra organizacja i duże zatrudnienie. W realizowaniu inwestycji jednak nie zawsze wykorzystują środki z zewnątrz i tylko część z nich może być zaliczona do grupy szkółek agresywnych. Większość gospodarstw znajduje się w grupie szkółek zdolnych do korzystania z kredytów. Szkółkarze prowadzący mniejsze gospodarstwa, zwykle do 2 ha powierzchni upraw, mimo iż często osiągnęły dość wysoki poziom produkcji, rzadziej korzystają z dostępnych form kredytowania inwestycji – z uwagi na wiek lub słabsze wykształcenie. W przyszłości może to skutkować hamowaniem rozwoju tych szkółek, zwłaszcza w perspektywie rosnących kosztów pracy.

LITERATURA

J a b ł o ń s k a L. 2005. Rozwój polskiego kwiaciarstwa w minionym piętnastolecu. Zesz. Probl. Post. Nauk Rol. 504: 21-31.

- Marosz A. 2003. Problemy producentów szkółkarskiego materiału ozdobnego w obliczu integracji z Unią Europejską. Post. Nauk Rol. 1: 81-92.
- Poczta W., Czerwińska-Kayzer D. 2001. Skłonność do inwestowania w gospodarstwach indywidualnych przy wykorzystaniu kredytów preferencyjnych. Zagad. Ekon. Rol. 4-5: 28-36.
- Poczta W., Czerwińska-Kayzer D. 2002. Typologia gospodarstw rolnych według skłonności do realizacji inwestycji oraz korzystania z kredytów preferencyjnych. Zagad. Ekon. Rol. 2-3: 37-46.